

“Quelle question! Sóc català!”

La realitat de la societat nord-catalana no es pot descriure en un sol color: en calen dos, com a mínim –el groc i el vermell pintats de totes les formes possibles–, per acostar-se a un dibuix contradictori i punyent, però també dinàmic, que en traci alguns perfils. Sense oblidar el blau i el blanc que s’hi superposen, de segles ençà, amb voluntat assimiladora.

No ho va dubtar ni un segon. De fet, amb prou feines si va dei-xar acabar la pregunta que li adreçava algun més o menys perplex compatriota del sud: la història era la de sempre, que què ets o què et sents, tu, que vius allà dalt a Vingrau, en aquest Rosselló que no acabo de comprendre cada vegada que me’l miro amb aire més o menys sentimental –però distant.

I no queda clar que la resposta, veement i sincera, acabés d’aclarir el panorama de l’interrogador:

—*Quelle question...*! Sóc català!

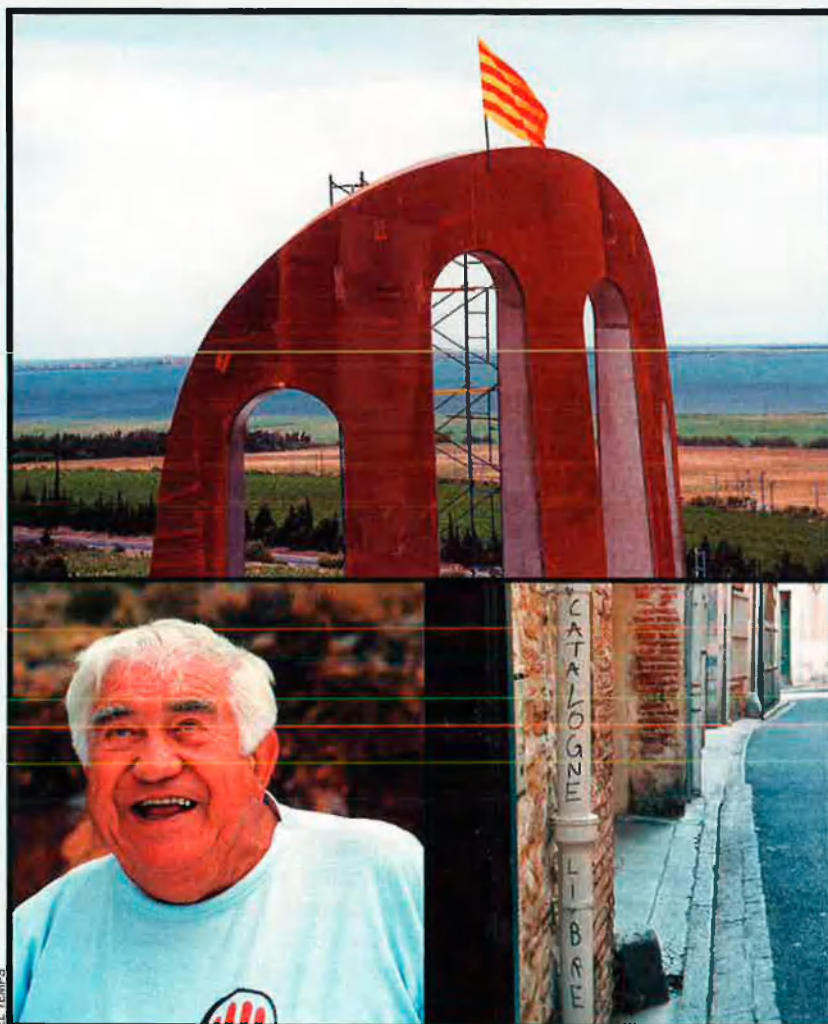
Perquè si alguna cosa sobta en una primera aproximació a la Catalunya Nord –i en la segona, possiblement– és, precisament la seva realitat contradictòria: no s’hi valen els esquematismes previs ni les rígides quadrícules mentals; si cap col·lectiu humà no pot ser presentat com un ens d’una sola i compacta peça, la societat nord-catalana esdevé, en molts aspectes, paradigma de contradicció. Potser, però, no podria ser de cap altra manera, sotmesa com ha estat durant tant de temps –segles!– als estira-i-arronses nacionals.

En tot cas, i per exemple, la sobredosi de senyera que hom pot tenir només de passejar pels carrers de Perpinyà (“Perpinyà la catalana”, afirma, i s’afirma, la ciutat) és important i, com a mínim, indicativa que alguna cosa no acaba de rutllar del tot. Hi ha senyeres arreu: als forns, per presentar les dolces delícies de la ter-

ra; als aparadors de botigues de roba –si és xarona, les senyeres hi fan llacets; nua-des a les antenes dels cotxes, o en adhesius multiformes enganxats als vidres, al maleter, al costat de la matrícula; hi ha l’*eau de toilette* “Sardane” (que de seguida aclareix, però, no fos cas de ferir sensibilitats hexagonals, la seva condició de “*parfum du sud*”), o jocs de tovallons i tovallons model sardana, també; hi ha “*menu catalan*” als restaurants, “*relais catalan*”, “*poulet à la catalane*” i un pràcticament infinit assortiment de modalitats i productes embarretinats; hi ha, és clar, la “*furia catalane*” del rugbi de la USAP. En entrar a una petita botiga d’objectes de ceràmica, encuriós pels dos penons quadribarrats que pràcticament omplen sengles minsos aparadors, pot ser que el visitant li acabi demanant al botiguer el perquè de tanta senyera; i pot ser també, com és el cas, que aquest respongui, amb tota la naturalitat, l’amabilitat i la lògica del món, mentre va guarnint el paper de regal amb una cinta de no cal dir quins colors: “Això és Catalunya.”

Josep Serra, actiu membre de la societat civil nord-catalana, descriu gràficament aquesta situació: “L’element identitari és molt present: *‘tout est catalan*’, per dir-ho d’alguna manera. Ara bé, el que trobis o no sota aquesta superfície, ja és tota una altra cosa. Però que la gent són catalans, segur.”

D’arrel. Comptat i debatut, n’hi ha ben bé per pensar que això de la Catalunya

En el sentit de les agulles del rellotge, els darrers retocs a la Porta dels Països Catalans, a Salses; un assaig dels Castellers del Riberal; una imatge presa al centre de Perpinyà; i Armand Samsó, impulsor durant molts anys de la Porta.

Nord, amb la revitalització dels darrers anys inclosa, és alguna mena de miracle. Enric Castany i Andreu Macabies, dos membres dels Castellers del Riberal, però, hi troben una explicació prou més concisa i terrenal: "Les arrels, les arrels", fan, succintament, davant l'interrogant.

Es ben sabut que la història d'aquests quatre mil i escaig de quilòmetres quadrats té un abans i un després del 1659: amb la seva annexió a l'estat francès, arran de l'anomenat Tractat dels Pirineus, les comarques més septentrionals dels país (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, amb mitja Cerdanya) quedaven administrativament i políticament separades de la resta. Des d'aleshores, la política d'assimilació duta a terme per les diferents formes que va anar prenent l'estat francès amb prou feines si les ha deixades respirar. A les prohibicions explícites de parlar català (convertit de se-

guida en "patois", mena d'accent-dialecte-infralengua del tot prescindible davant la "grandeur" unificadora del francès) i la repressió directa (tant durant els primers temps de revoltes frontals contra l'annexió, com després), s'hi ha de sumar tot un seguit de mesures i factors conjurats contra l'existència de cap altra realitat nacional dins de l'unitaris-sim suposat hexàgon francès.

Es en aquest sentit que cal parlar, per exemple, de la inclusió, ja al segle XVIII, d'una part del Llenguadoc –la Fenolleda– dins de l'anomenat "departament dels Pirineus Orientals" (cosa que evitava crear un departament que concordés geogràficament amb l'espai català annexat) o del treball constant, de cara a la desnacionalització, dut a terme en les escoles (aquell sinistre "soyez propre, parlez français", és a dir, "sigueu nets, parleu francès", inculcat als nostres infants encara deixa notar els seus efec-

tes). Igual com cal parlar, també, de les qüestions demogràfiques, tant pel que respecta al pes específic poblacional en relació amb tot l'estat (amb uns 400.000 habitants davant de 50 milions, la influència hi és reduïdíssima) com pel que fa als moviments de població (marxa de la get jove que no troba feina i important arribada de població francesa, ja siguin jubilats, funcionaris o *piets-noirs* vinguts d'Algèria). Sense oblidar de citar, encara i fins i tot, la utilització dels morts. Perquè difícilment hi haurà cap ciutat, vila o poble de l'actual estat francès –Catalunya Nord inclosa– sense el monument que recorda els noms de les víctimes de la guerra (sobretot la Primera i la Segona Guerra Mundial) i que, de passada, refresca la memòria als descendents perquè no oblidin que tots ells; fossin d'on fossin, van morir, ineluctablement, "pour la liberté", és a dir, "pour la France".

La línia traçada al Pirineu continua essent un gruyère de relacions econòmiques, socials i mentals

Potser sí que, objectivament, ja fa temps que hauria d'haver desaparegut qualsevol rastre de catalanitat d'aquesta terra tan diversa com la seva gent. Però no és el cas, i els senyals apunten, tossudament, just en sentit contrari. Ben mirat, des del mateix segle XVIII ja s'advertia què faria falta per eliminar-hi el català: a la famosa enquesta de l'eclesiàstic Henri Grégoire sobre les llengües no oficials de l'estat, feta amb la intenció d'"anéantir les patois et universaliser l'usage de la langue française", hi va respondre la rossellonesa "Société des Amis de la Constitution" que al nostre nord hi caldria un cataclisme que eliminés "el sol, la frescor de les nits, el gènere d'aliments, la qualitat de les aigües, l'home sencer".

La porta. Aferrada a la terra pedregosa de les Corberes, frontera natural—aquesta sí: la línia traçada al Pirineu continua essent, malgrat tot, un gruyère de relacions econòmiques, socials i mentals— amb la realitat occitana, batuda pels vuit vents del món, orgullosa i acollidora s'alça, finalment, la Porta dels Països Catalans.

Aquesta imponent obra de l'escultor Emili Armengol, amb gairebé dotze metres d'alçada en acer inoxidable, que actualment enllesteix els darrers tocs per ser presentada definitivament i públicament el proper mes de setembre, pot prou bé ser un símbol de tenacitat i persistència: tant per l'afirmació identitària que representa com per les successives dificultats que ha hagut de superar al llarg dels anys (gairebé vint!) per tal de poder saludar, com ja comença a fer ara, el viatger que s'acosta a la vila de Salses.

La iniciativa va sorgir en resposta a una "porta catalana" de Ricado Bofill col·locada a la frontera estatal. Perquè, com explica Armand Samsó, incansable factòtum de la iniciativa, "Allò no podia pas ser: Catalunya comença a Salses". Des d'aleshores, es va constituir una associació, es van vendre pedres simbòliques per recollir diners, es va cercar suport d'institucions del nord (l'Ajuntament de Salses, per exemple, va cedir el terreny a canvi del pagament d'un franc simbòlic)

i del sud (la Generalitat del Principat de Catalunya, també per exemple, va buscar patrocinadors), es va fer front als insistents entrebancs de l'obsessiu prefecte Bonnet. I ara, en un punt clau de comunicacions per a l'entrada al país, visible tant des de l'autopista, la carretera o el tren, ja hi ha aquesta "porta en forma d'arc, amb quatre obertures simbòliques, en testimoni d'obertura i comunicació en totes direccions".

"Ben finet i ben amunt!". Amb aquest crit esperona Hervé Pi, respectat cap de colla, el grup que va alçant el castell sota un immens cel ennuvolat de capvespre rossellonès. Perquè, si avui som dimarts i això és La Vilbau, a la sortida de Bao, població a tocar de Perpinyà, és que assistim a un assaig dels Castellans del Riberal.

Per a qualsevol profà en l'heterogènia realitat nord-catalana, aquest grup, creat a cavall dels anys 1996 i 1997, format per gent de tota mida (des de les valentes anxenetes que s'enfilen amb delicada naturalitat al capdamunt de les torres, els ulls fixos endavant, fins als avis que s'apunten al comboi i a la pinya amb rejuenit entusiasme) i tota mena (fills de la immigració, acabats d'arribar o de tota la vida, tant hi fa) pot ser un bon lloc per fer-hi una immersió, trencar tòpics i esbossar perspectives.

Primer, pel dinamisme: lluny de la imatge més o menys polsosa i folkloritzant (en el sentit estàtic i antic del terme) d'una catalanitat reduïda a cosa del passat que cal protegir o a *souvenir* per a turistes, la renovació que signifiquen iniciatives com aquesta comporta, precisament, l'interès a impulsar coses noves. "I divertides—rebla Josep Serra— que enganxin." Després, per la capacitat integradora:

arribat del nord de França, un entusiasta casteller—lesionat: ara es dedica a fer petites senyeres per vendre i fer alguns euros sempre necessaris a l'entitat— resumeix la "Catalogne" que ha descobert a Bao: "Tan amunt com pugem, tan grans són els cors. I no són paraules, això." Parla en francès i assumeix amb normalitat les ordres, sempre en català, del cap de colla. I aquí hi ha una altra clau que no s'ha de perdre de vista: la naturalitat. Perquè, si hi ha una part important de la colla que parla en francès, les coses dels castells són, sempre, en català. Problemes? Cap ni un. Josep Serra ens ho explica: "No cal prendre la gent per idiotes, com passa sovint: tots som perfectament capaços d'entendre, d'aprendre, de tot."

Una altra cosa és que no hi hagi resposta pràctica, per exemple, a aquest 60% de la població que afirma voler que els seus fills aprenguin català. Però la base hi és. Reforçada, a més, d'un temps ençà, per la puixança del sud: ja no ens veuen com a part d'una realitat empobrida o endarrerida; ara el sud és dinàmic, compra cases al nord de la Cerdanya, té diners, recupera prestigi i esdevé pol d'atracció. Malgrat la galopant substitució lingüística, visible a primer cop d'ull, una mirada acurada i de prop potser s'acosta més a l'afirmació, pausada i somrient, d'un d'aquests castellers: "El terreny és molt més obert del que pensen els polítics."

El requeriment de l'Hervé Pi acaba la conversa: el que va davant va davant i si el cap de colla diu "Tothom a la pinya!" és això, exactament i immediatament, el que s'ha de fer. L'anxeta ha pujat en un sospir. Alça el braç. Llança un petó. És difícil, estar-se d'aplaudir. Un senyor informal, amb orgull, que aquesta criatura decidida amb prou feines si fa un mes que és castellera: "Ens veia assajar, li agradava i ara ja és aquí."

—Doncs vigileu que no us la fitxi alguna colla del sud, que és molt bona... —comenta un visitant. El casteller del Riberal dibuixa un somriure ambigu:

—Hi ha pas perill, avui: per als d'allí nosaltres encara sem prou lluny.

Núria Cadenas